

Mirosława Pluta-Olearnik, Anna Krajewska-Smardz

Relacje uczelni z rynkiem pracy z perspektywy absolwentów

Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu 18, 157-171

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MIROŚŁAWA PLUTA-OLEARNIK

ANNA KRAJEWSKA-SMARDZ

Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu

RELACJE UCZELNI Z RYNKIEM PRACY Z PERSPEKTYWY ABSOLWENTÓW

Wprowadzenie

Współczesne strategie działania uczelni powinny wzmacniać znaczenie absolwentów jako ważnych interesariuszy otoczenia uczelni, poprzez budowanie, utrwalanie i rozwijanie więzi absolwentów z uczelnią. Przemiany na rynku pracy powinny zaś skutecznie wpływać na strategie działania szkół wyższych w kierunku lepszego dostosowania profili kształcenia oraz umiejętności i kwalifikacji przyszłych absolwentów do wymagań środowiska pracy. Konieczność współdziałania szkolnictwa wyższego ze środowiskiem pracy podkreśla światowa deklaracja UNESCO, w której zapisano, że w zmieniającej się gospodarce, coraz częściej opartej na wiedzy i jej zastosowaniach oraz na szerokim wykorzystaniu informacji, należy umacniać istniejące i tworzyć nowe więzy szkół wyższych z rynkiem pracy¹. Niniejszy artykuł omawia zagadnienia dotyczące przyszłości absolwentów polskich uczelni w kontekście wymagań rynku pracy oraz tendencji w kształceniu na poziomie wyższym w polskich uczelniach w ostatnich dwudziestu latach (1990–2010). Unikanie odpowiedzialności za losy absolwentów na rynku pracy może prowadzić do wielu niekorzystnych

¹ Artykuł 7 deklaracji UNESCO *Szkolnictwo wyższe w XXI wieku: od wizji do działania*, Światowa Konferencja w Paryżu, 5–9 października 1998 roku.

zjawisk, w tym wzrostu widocznego już bezrobocia w grupie osób z wyższym wykształceniem czy też emigracji młodych ludzi w poszukiwaniu pracy odpowiadającej uzyskanej wiedzy i kwalifikacjom.

1. Główne rynki działania uczelni

Badacze sektora szkolnictwa wyższego wyraźnie wskazują na formułowanie się nowego modelu uczelni, który można nazwać modelem nowoczesnym, a nawet bardziej radykalnie – modelem przedsiębiorczej uczelni. Uczelnia przedsiębiorcza to instytucja wielowymiarowa, działająca w wielu obszarach, poszukująca nowych szans i aktywnie współtworząca swoją przyszłość. To organizacja cechująca się elastycznością w dostosowaniu do zmieniających się uwarunkowań rynku edukacji i badań, wciąż szukająca nowych przewag konkurencyjnych. W szczególności zaś uczelnia jako organizacja nowoczesna i przedsiębiorcza cechuje się budowaniem pożądaných relacji z otoczeniem (tzw. interesariuszami – ang. *stakeholders*) oraz profesjonalizacją zarządzania uczelnią w różnych obszarach jej działania (finanse, ludzie, infrastruktura, B + R).

Ważnym atrybutem przedsiębiorczej uczelni jest orientacja rynkowa². Oznacza ona, że rynek, a ściślej mówiąc – mechanizm rynkowy, przyjmuje się jako istotne kryterium decyzji bieżących i rozwojowych uczelni. W tym kontekście dla uczelni podstawowe znaczenie mają trzy rynki:

- rynek pracy – jako docelowe miejsce i zbiór wymogów dla absolwentów uczelni, a także jako źródło pozyskiwania kadr;
- rynek usług edukacyjnych – jako przestrzeń nieuniknionego konkurowania z innymi podmiotami, przy czym konkurowanie to odbywa się na trzech głównych płaszczyznach: ofert, cen oraz marki (renomy) uczelni;
- rynek badań naukowych i innowacji – jako miejsce poszukiwań adresatów i partnerów dla badań naukowych wykonywanych przez uczelnie.

Dla praktyki działania uczelni oznacza to wymóg utrzymywania ścisłych relacji z wymienionymi rynkami, prowadzenia dwustronnej komunikacji, badania i monitorowania rynków, a także prowadzenia szeroko pojętych działań marketingowych.

² Szerzej na ten temat zob. *Przedsiębiorcza uczelnia i jej relacje z otoczeniem*, red. M. Pluta-Olearnik, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009, s. 51–56.

Niniejszy artykuł koncentruje się na pierwszym z wymienionych rynków działania uczelni – czyli rynku pracy. W praktyce często obserwujemy, że przejście absolwentów szkoły wyższej na rynek pracy jest procesem skomplikowanym, a badacze tego zjawiska podkreślają, że jest ono zdeterminowane następującymi czynnikami: *capability*, czyli posiadaniem odpowiednich kwalifikacji (potwierdzonych dyplomem), *suitability*, czyli dopasowaniem do wymagań danego zawodu, danej pracy, *acceptability*, czyli dostosowaniem do oczekiwań pracodawcy, rynku pracy. Od wielu lat przedmiotem badań są zwłaszcza oczekiwania pracodawców dotyczące pożądanych cech absolwenta szkoły wyższej. Na przykład w świetle badań prowadzonych w krajach Unii Europejskiej absolwentów powinny cechować następujące przymioty:

- elastyczność,
- kreatywność,
- samodzielność w rozwiązywaniu problemów,
- chęć rozwoju osobowego, samokształcenia,
- komunikatywność, znajomość różnych kultur i języków obcych,
- umiejętność pracy w zespole,
- odpowiedzialność,
- przedsiębiorczość,
- umiejętności niezbędne w różnych dyscyplinach, na przykład znajomość nowych technologii.

Oczekiwania środowiska pracy dotyczące niezbędnych cech i umiejętności absolwentów uczelni wydają się w ostatnich latach dość stabilne i koncentrują się na: posiadanej wiedzy, uzupełnionej umiejętnościami społecznymi, komunikacyjnymi i profesjonalnymi (tj. związanymi z konkretnym stanowiskiem)³.

Ocena działań uczelni z perspektywy jej absolwentów powinna niewątpliwie stać się przedmiotem cyklicznych i profesjonalnie prowadzonych badań. Jak bowiem ukazują rezultaty badań ekspertów (z lat 2008–2009), faktyczna aktywność uczelni w tym obszarze jest niewystarczająca⁴. Najślabszą stroną jest brak uporządkowanej i systematycznej obserwacji losów absolwentów, a także relatywnie niska aktywność uczelni w zakresie budowy trwałych związków z pracodawcami (np. wspólne rady i konwenty, współpraca w ramach organizacji środowiskowych, organizowanie wykładów menedżerów). Co ciekawe, we

³ Za: A. Orczykowska, *Szkolnictwo wyższe a wymagania rynku pracy*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2006, nr 2/28, s. 49.

⁴ *Przedsiębiorcza uczelnia...*, s. 75–76.

wspomnianych badaniach najlepiej wypadły oceny dotyczące planów studiów (kierunki studiów i specjalności), które – zdaniem kierownictwa uczelni (rektorów) – coraz lepiej uwzględniają zmienne warunki rynku pracy.

2. Rynek pracy dla absolwentów uczelni

Z badań przeprowadzonych w krajach rozwiniętych wynikają złożone relacje między edukacją na poziomie wyższym a rynkiem pracy. Na złożoność analiz i ocen tego zjawiska mają wpływ następujące czynniki:

- a) zróżnicowanie oferty programowej studiów, to jest funkcjonowanie obok siebie programów o charakterze ogólnym, skierowanych na kształtowanie osobowości oraz programów specjalistycznych, kładących nacisk na kształtowanie kompetencji; różne są też związki obydwu programów z wymaganiami rynku;
- b) zróżnicowanie relacji między rezultatami edukacji a zatrudnieniem, wynikających ze stosowania różnych mechanizmów zapewnienia jakości w szkolnictwie wyższym i ich związku z wymaganiami rynku, uznawania przez rynek dyplomów różnych uczelni, studiów i kwalifikacji formalnych oraz określania na tej postawie wynagrodzenia za pracę, warunków pracy i rozwoju kariery zawodowej⁵.

Badacze rynku pracy podkreślają zgodnie, że wykształcenie wyższe nie gwarantuje dziś otrzymania pracy, ale szanse jej uzyskania są większe dla absolwenta uczelni. Przechodzenie absolwentów szkół wyższych na rynek pracy przebiega różnie – może oznaczać uzyskanie pracy, dalsze doksztalcanie bądź bezrobocie i bierność.

W Polsce w latach 90. ubiegłego wieku, podobnie jak wówczas w krajach Unii Europejskiej, bezrobocie osób z wyższym wykształceniem nie stanowiło większego problemu. Natomiast sytuacja uległa zmianie i w ostatnich kilku latach coraz liczniejsze roczniki absolwentów uczelni pojawiają się na rynku pracy, przy jednoczesnym wzroście liczby osób poszukujących pracy i zmniejszającej się liczbie miejsc pracy. W 2010 roku aż 190 tys. absolwentów szkół wyższych pozostaje bez pracy, co stanowi ponad 9% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w Polsce.

W świetle powyższego powstaje pytanie o prognozy zmian podaży i popytu na pracę, mogące służyć kształtowaniu polityki rynku pracy oraz systemu

⁵ E. Drogosz-Zabłocka, B. Mickiewicz, *Kierunki kształcenia a rynek pracy*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2003, nr 1/21, s. 131.

kształcenia w Polsce na poziomie wyższym. Prognozy te pozwoliłyby na przykład na dokonywanie – z odpowiednim wyprzedzeniem – zmian w strukturze kształcenia, tak aby uniknąć kształcenia na kierunkach, na które w przyszłości nie będzie popytu na rynku pracy. Niestety, obecnie w Polsce nie stosuje się szczególnej metodologii prognozowania zapotrzebowania na pracę według kwalifikacji, a prowadzone badania nie mają charakteru systemowego i długookresowego.

Jak wynika z analizy liczby studentów na poszczególnych kierunkach studiów, nadal dominują kierunki ekonomiczne i pedagogiczne, a rekrutacja na nie trwa, mimo że absolwenci poprzednich lat mają problemy z podjęciem pracy zgodnie z kwalifikacjami. Co trzeci student w krajach OECD studiuje nauki społeczne, biznes bądź prawo, a w Polsce wskaźnik ten jest jeszcze wyższy, gdyż studia te wybiera czterech na dziesięciu studiujących. Jednak niektóre prognozy popytu przewidują dalszy rozwój miejsc dla specjalistów z zakresu biznesu, choć rosną oczekiwania pracodawców odnośnie do cech osobowościowych i umiejętności, w jakie wyposażeni są absolwenci.

Badania potwierdzają, że poza wszechstronnym przygotowaniem merytorycznym pracodawcy oczekują wielu innych umiejętności od nowych kadr oraz ukształtowania osobowościowego. Na przykład w odniesieniu do absolwentów szkół biznesowych oczekuje się:

- umiejętności radzenia sobie ze skomplikowanymi procesami zachodzącymi w gospodarce,
- umiejętności szybkiego rozeznania zmian następujących w nowoczesnych systemach zarządzania,
- otwartości i gotowości do pracy zespołowej,
- sprawnego posługiwania się wszystkimi dostępnymi narzędziami z zakresu techniki informacyjno-komunikacyjnych.

Jak widać z powyższego zestawienia, wykształcenie wyższe nie może być ukierunkowane wyłącznie na przekazanie wiedzy, ale też musi kształtować określone postawy i umiejętności oczekiwane i aprobowane przez pracodawców. Ważne staje się ustalenie, ile w toku studiów powinien student otrzymać wiedzy, a ile starań powinno się przeznaczyć na rozwój osobowości absolwenta uczelni.

Jak zauważono już wcześniej, wykształcenie wyższe nie jest obecnie dostateczną gwarancją zapewnienia sobie dobrej pozycji na rynku pracy. Zagrożenie bezrobociem w Polsce, podobnie jak we wszystkich krajach OECD, zależy

od poziomu wykształcenia – im wyższy poziom wykształcenia, tym mniejsze ryzyko pozostawania bez pracy.

Kształcenie stało się w okresie ostatnich kilkunastu lat sposobem dostosowywania się młodych ludzi do zmian na rynku pracy oraz przewidywanego zapotrzebowania na pracowników. Podnoszenie poziomu wykształcenia było też inspirowane przez politykę edukacyjną państwa oraz intensywny rozwój oferty szkolnictwa niepublicznego. Zwiększona skłonność do nauki była również wynikiem coraz bardziej ograniczonych szans zaistnienia na rynku pracy. Są to główne źródła obecnych problemów z uzyskaniem przez absolwentów szkół wyższych, w tym zwłaszcza kierunków biznesowych i pedagogicznych, pracy na polskim rynku.

Badacze tendencji zmian rynku pracy i usług edukacyjnych w Polsce wskazują następujące działania, które mogą usprawnić wzajemne dopasowanie rynku usług edukacyjnych i rynku pracy. Oto przykładowe zalecenia:

- uruchomienie solidnego, systematycznego i pogłębionego badania popytu na pracę oraz upowszechniania wyników tych badań,
- umacnianie takiego systemu finansowania studiów, który zmniejszy barierę finansową w rozwijaniu studiów drogich (np. kierunki techniczne),
- preferowanie rozwiązań umożliwiających studentom nie tylko nabywanie wiedzy teoretycznej, ale również nabycie umiejętności praktycznych.

Podsumowując, należy stwierdzić, że w Polsce brak jest mechanizmów dostosowujących system edukacji na poziomie wyższym do wymagań rozwijającej się gospodarki, opartych na prognozach zachowań edukacyjnych studentów i gospodarstw domowych oraz sytuacji na rynku pracy. Inną kwestią pozostaje dylemat, w jakim stopniu popyt edukacyjny powinien determinować kierunki edukacji na poziomie wyższym. Oczywiście, uczelnie muszą reagować na zapotrzebowanie zgłaszane przez potencjalnych studentów, ale problem jest głębszy, gdyż dotyczy również świadomości osób podejmujących studia odnośnie do przydatności rynkowej profilu ich przyszłego wykształcenia. Równocześnie jednak współczesne tempo zmian społeczno-gospodarczych skłaniać będzie absolwentów uczelni do stałego uzupełniania wiedzy i podnoszenia lub wręcz zmiany kwalifikacji, czyli do elastycznego reagowania na zmieniające się wymogi otoczenia. Z pewnością następować będzie dalszy dynamiczny rozwój nowych technologii wymuszający na wszystkich uczestnikach rynku edukacji

coraz większy zakres korzystania z dostępnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Jest to jedyna droga prowadząca społeczności lokalne, narodowe i społeczność europejską w kierunku społeczeństwa i gospodarki opartej na wiedzy.

3. Absolwenci szkół wyższych w Polsce – tendencje zmian w świetle statystyki publicznej

Głównym źródłem informacji o absolwentach polskich szkół wyższych jest Główny Urząd Statystyczny, który gromadzi podstawowe informacje, bazując na obowiązkowo sporządzanych sprawozdaniach⁶. Na ich podstawie GUS przetwarza dane i wydaje w III kwartale każdego roku publikację *Szkoły wyższe i ich finanse*, zawierającą dane statystyczne za poprzedni rok. Poniżej omówiono charakterystyczne zmiany w liczbie i strukturze absolwentów zachodzące w długim okresie, to jest w latach 1990–2010. Na ich podstawie możliwa jest ocena tendencji tych zmian z perspektywy oczekiwań pracodawców w Polsce oraz europejskiego rynku pracy. Jak wspomniano wcześniej, liczba i struktura absolwentów polskich uczelni powinna odpowiadać zgłaszanym wymogom rynku pracy, a koordynowanie oczekiwań tego rynku i możliwości „dostarczenia” na rynek odpowiednich absolwentów wymaga wyprzedzenia w czasie odpowiadającego cyklowi kształcenia absolwentów na określonych kierunkach i specjalnościach. Problem dostosowania w czasie podaży absolwentów do popytu na ich pracę podnoszony jest od wielu lat, jednak w praktyce efekty, jakie obserwujemy, nie są zgodne z oczekiwaniami rynku pracy i mogą prowadzić w krótkim czasie do wzrostu bezrobocia w tej grupie wiekowej lub skłaniać do podejmowania pracy niezgodnej z wyuczonym zawodem i nabytymi kwalifikacjami. W dalszej części omówimy więc główne zjawiska, jakie możemy zaobserwować w analizowanym okresie i ich skutki dla przyszłych pracowników i ich pracodawców.

Jak wynika z danych w tabeli 1, w Polsce odnotowuje się każdego roku stały wzrost liczby absolwentów szkół wyższych. W odniesieniu do roku bazowego 1990/1991 liczba absolwentów tego poziomu szkolnictwa wzrosła o 383 671, to jest o 784,2%. Od roku akademickiego 2000/2001 do 2005/2006 mieściła się w granicach od 300 tys. do 399 tys., natomiast w kolejnym roku

⁶ Ustawa o statystyce publicznej z dnia 29 czerwca 1995 roku (DzU, nr 88, poz. 439, z późn. zm.) oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27.11.2008 r. w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2009 (DzU, nr 221, poz. 1436).

akademickim przekroczyła już 400 tys. i stale rośnie, osiągając w roku 2009 blisko 440 tys. absolwentów.

Tabela 1

Liczba absolwentów szkół wyższych w latach 1990–2009*

Rok akademicki	1990/1991	1995/1996	2000/2001	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
Liczba absolwentów	56 078	89 027	303 966	393 968	410 107	420 942	439 749

* Do roku 2000 dane o absolwentach z roku kalendarzowego; dane łącznie z cudzoziemcami.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2010, s. 27.

Niewątpliwą determinantą takiego przyrostu absolwentów w Polsce jest dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego, zwłaszcza w obszarze powstawania szkół niepublicznych, które umożliwiły społeczeństwu szeroki dostęp do kształcenia⁷.

Tabela 2

Liczba absolwentów szkół wyższych według uczelni publicznych i niepublicznych

Rok akademicki	2004/2005		2005/2006		2006/2007		2007/2008		2008/2009	
Liczba absolwentów ogółem	391 465	100%	393 968	100%	410 107	100%	420 942	100%	439 749	100%
W tym uczelni publicznych	262 238	66,99%	263 124	66,79%	265 468	64,73%	266 096	63,21%	282 186	64,17%
W tym uczelni niepublicznych	129 227	33,01%	130 844	33,21%	144 639	35,27%	154 846	36,79%	157 563	35,83%

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 roku*, s. 147; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2008 roku*, s. 139; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 roku*, s. 104, *Szkoły wyższe i ich finanse w 2006 roku*, s. 106; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2005 roku*, s. 108.

⁷ *Przedsiębiorcza uczelnia i jej relacje z otoczeniem*, red. M. Pluta-Olearnik, Difin, Warszawa 2009, s. 34.

Jeżeli przyjrzymy się strukturze absolwentów szkół wyższych według podziału na uczelnie publiczne i niepubliczne, to nie odnotujemy znaczących zmian w ostatnich 5 latach. W dalszym ciągu przeważają absolwenci publicznych szkół wyższych – 2/3 absolwentów pochodzi z uczelni publicznych, a 1/3 z niepublicznych. Ukazuje to przeważający potencjał kształceniowy szkolnictwa wyższego publicznego, który utrzymuje się od wielu lat na niezmiennym poziomie, mimo dynamicznego przyrostu liczby niepublicznych szkół wyższych.

Tabela 3

Liczba absolwentów szkół wyższych według rodzaju ukończonych studiów

Rok akademicki	2004/2005		2005/2006		2006/2007		2007/2008		2008/2009	
Liczba absolwentów ogółem	391 465	100%	393 968	100%	410 107	100%	420 942	100%	439 749	100%
W tym studia pierwszego stopnia (SPS)	177 809	45,42%	177 749	45,12%	191 662	46,73 %	206 744	49,11%	215 973	49,11%
W tym studia magisterskie (SMJ, SDS)	213 656	54,58%	216 219	54,88%	218 445	53,27%	214 198	50,89%	223 776	50,89%

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 roku*, s. 148; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2008 roku*, s. 177; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 roku*, s. 105; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2006 roku*, s. 107; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2005 roku*, s. 109.

Jak pokazano w tabeli 3, w analizowanym okresie 5 lat następuje nasycanie rynku pracy absolwentami studiów zawodowych, przy jednoczesnym zmniejszającym się udziale absolwentów studiów magisterskich. W rezultacie, w roku 2009 absolwentów z tytułem zawodowym magistra jest blisko 51%, a z tytułem zawodowym licencjata już 49% ogółu absolwentów.

Niezmiennie w przeciągu 5 lat przeważają absolwenci studiów niestacjonarnych. Stanowią oni 53,99% ogółu absolwentów w Polsce. Jednakże na szczególną uwagę zasługuje fakt, że od roku bazowego 2004/2005 do roku 2008/2009 liczba absolwentów studiów stacjonarnych wzrosła o około 6 punktów procentowych, natomiast na studiach niestacjonarnych uległa o tyle samo obniżeniu.

Tabela 4

Liczba absolwentów szkół wyższych według formy ukończonych studiów

Rok akademicki	2004/2005		2005/2006		2006/2007		2007/2008		2008/2009	
Liczba absolwentów ogółem	391 465	100%	393 968	100%	410 107	100%	420 942	100%	439 749	100%
W tym studia stacjonarne	156 758	40,04%	167 390	42,49%	182 105	44,40%	188 561	44,80%	202 330	46,01%
W tym studia niestacjonarne	234 707	59,96%	226 578	57,51%	228 002	55,60%	232 381	55,20%	237 419	53,99%

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 roku*, s. 147; *Rocznik statystyczny RP 2009 rok*, s. 363; *Rocznik statystyczny RP 2007 rok*, s. 361.

Tabela 5

Liczba absolwentów szkół wyższych w Polsce według województw*

Lp.	Ranking województw	Absolwenci 2004/05		Absolwenci 2008/09	
	województwo	liczba	%	liczba	%
	ogółem	388 542	100,00	436 549	100,00
1.	mazowieckie	75 116	19,33	78 455	17,97
2.	wielkopolskie	34 367	8,85	44 553	10,21
3.	małopolskie	33 087	8,52	41 755	9,56
4.	śląskie	42 465	10,93	41 265	9,45
5.	dolnośląskie	31 483	8,10	36 566	8,38
6.	łódzkie	24 323	6,26	32 026	7,34
7.	lubelskie	21 599	5,56	25 242	5,78
8.	pomorskie	18 769	4,83	23 007	5,27
9.	kujawsko-pomorskie	17 994	4,63	20 718	4,75
10.	podkarpackie	17 136	4,41	18 547	4,25
11.	zachodniopomorskie	18 879	4,86	17 117	3,92
12.	warmińsko-mazurskie	11 005	2,83	14 736	3,38
13.	świętokrzyskie	16 590	4,27	13 458	3,08
14.	podlaskie	10 362	2,67	12 014	2,75
15.	opolskie	8347	2,15	9968	2,28
16.	lubuskie	7020	1,81	7122	1,63

* Dane o absolwentach w podziale na województwa nie zawierają informacji dotyczących szkół resortu obrony narodowej oraz resortu spraw wewnętrznych i administracji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 roku*, s. 185–203; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2008 roku*, s. 177–194; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 roku*, s. 130–144; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2006 roku*, s. 132–147.

W analizowanym okresie niezmiennym liderem w liczbie absolwentów szkół wyższych w Polsce jest województwo mazowieckie, chociaż warto zauważyć, że w roku akademickim 2008/2009 odnotowało niewielki 0,13% spadek liczby absolwentów w stosunku do roku poprzedniego.

Procentowy spadek liczby absolwentów w roku akademickim 2008/2009 w odniesieniu do poprzedniego roku odnotowano również w następujących województwach: śląskim (0,64%), podlaskim (0,57%), świętokrzyskim (0,27%), pomorskim (0,15%), zachodniopomorskim (0,15%), warmińsko-mazurskim (0,13%), podkarpackim (0,08%) i lubuskim (0,03%).

Natomiast procentowy wzrost liczby absolwentów odnotowały takie województwa jak: wielkopolskie (0,50%), opolskie (0,48%), lubelskie (0,35%), małopolskie (0,34%), łódzkie (0,33%) i kujawsko-pomorskie (0,14%).

W województwie dolnośląskim udział liczby absolwentów w roku akademickim 2007/08 i 2008/09 do ogólnej liczby absolwentów w Polsce nie uległ zmianie i wynosi 8,38% (bez szkół resortu obrony narodowej i resortu spraw wewnętrznych i administracji). Jak wynika z tabeli 5 na 16 województw Dolny Śląsk znajduje się na piątym miejscu według liczby absolwentów szkół wyższych w Polsce.

Tabela 6

Absolwenci szkół wyższych według grup kierunków studiów (%)

Absolwenci według grup kierunków (udział %)					
Kierunki	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
1	2	3	4	5	6
Ekonomiczne i administracyjne	31,3	27,1	25,9	25,7	25,8
Pedagogiczne	15,6	15,2	15,0	15,2	15,9
Społeczne	14,7	14,7	15,0	14,8	14,5
Humanistyczne *	7,1	8,4	8,3	8,1	8,2
Medyczne	3,6	4,8	5,5	6,4	6,6
Inżynieryjno-techniczne	5,4	5,4	5,4	5,1	4,9
Usług dla ludności	3,0	3,3	3,6	3,7	3,8
Informatyczne	4,0	4,4	4,1	3,7	3,5
Produkcji i przetwórstwa	1,0	2,2	2,4	2,6	2,6
Biologiczne **	2,2	2,3	2,3	2,3	2,1
Architektury i budownictwa	2,0	2,1	2,3	2,1	2,0
Rolnicze, leśne i rybactwa	1,6	1,6	1,8	1,8	1,8
Prawne	2,2	2,1	1,9	1,8	1,7
Fizyczne ***	1,5	1,5	1,6	1,6	1,5
Artystyczne	0,8	0,9	0,9	1,0	1,1

1	2	3	4	5	6
Dziennikarstwa i informacji	0,9	0,9	0,9	1,0	1,1
Ochrony środowiska	1,2	1,1	1,2	1,2	1,0
Matematyczne i statystyczne	0,7	0,8	0,9	0,9	0,8
Usług transportowych	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6
Ochrony i bezpieczeństwa	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2
Weterynaryjne	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Opieki społecznej	0,1	0	0	0	0

* Humanistyczne łącznie z teologią.

** Biologiczne, w tym specjalności: botanika, biochemia, toksykologia, genetyka, zoologia.

*** Fizyczne, w tym astronomia, fizyka, chemia, geologia, geografia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Szkoły wyższe i ich finanse w 2009 roku*, s. 28; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2008 roku*, s. 29; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2007 roku*, s. 23; *Szkoły wyższe i ich finanse w 2006 roku*, s. 22.

Poszczególne grupy kierunków studiów pod względem liczby absolwentów zajmują te same pozycje. Od lat najwięcej jest absolwentów kierunków ekonomicznych i administracyjnych oraz pedagogicznych, społecznych i humanistycznych. W roku akademickim 2008/09 największy odsetek absolwentów odnotowano odpowiednio na kierunkach: ekonomicznych i administracyjnych (25,8%), pedagogicznych (15,9%), społecznych (14,5%) oraz humanistycznych (8,2%), a także medycznych (6,6%). Natomiast najmniej studentów ukończyło kierunki: weterynaryjne (0,1% ogółu), ochrony i bezpieczeństwa (0,2% ogółu), usług transportowych (0,6% ogółu) oraz matematyczne i statystyczne (0,8% ogółu).

Jak wynika ze szczegółowej analizy danych, w roku akademickim 2007/2008 ponad połowa absolwentów z tytułem zawodowym magister ukończyła następujące grupy kierunków studiów: artystyczne (60,1%), prawne (100%), fizyczne (66,7%), matematyczne i statystyczne (70,1%), inżynieryjno-techniczne (66,8%), architektury i budownictwa (60,3%), weterynaryjne (100%).

W najliczniejszej grupie kierunków ekonomicznych i administracyjnych procentowy odsetek absolwentów, którzy ukończyli studia pierwszego stopnia (z tytułem zawodowym licencjat, inżynier) i absolwentów po studiach drugiego stopnia oraz magisterskich jednolitych (z tytułem zawodowym magistra) oscyluje w granicach 50%.

W latach 2005–2010 odsetek bezrobotnych zarejestrowanych w urzędzie pracy z dyplomem szkoły wyższej wzrósł prawie o połowę. Na początku 2005 roku wynosił 4,74%, natomiast w 2010 roku już 9,10%. Przykładowo na Dolnym Śląsku rejestrowane bezrobocie kształtuje się w granicach 8,5–7,5% i ma ono tendencję malejącą. Inaczej kształtuje się struktura procentowa ludzi bezrobotnych z wykształceniem wyższym. W tym przypadku tendencja ma charakter rosnący. W 2005 roku odsetek bezrobotnych absolwentów uczelni wynosił 4,17%, a w marcu 2010 roku przekroczył już 8%.

Tabela 7

Bezrobocie rejestrowane w Polsce i na Dolnym Śląsku a wykształcenie wyższe
(w tysiącach osób)

Wyróżnienie	I kw. 2005		I kw. 2006		I kw. 2007		I kw. 2008		I kw. 2009		I kw. 2010	
Bezrobocie w Polsce ogółem	3052,6	100%	2822,0	100%	2232,5	100%	1702,2	100%	1758,8	100%	2076,7	100%
W tym z wykształceniem wyższym	144,8	4,74%	149,0	5,28%	131,3	5,88%	116,3	6,83%	142,8	8,12%	188,9	9,10%
Bezrobocie na Dolnym Śląsku	261,3	8,56%	236,2	8,37%	174,0	7,79%	126,2	7,41%	140,0	7,96%	164,7	7,93%
W tym z wykształceniem wyższym	10,9	4,17%	11,0	4,66%	9,1	5,23%	7,7	6,10%	9,8	7,00%	13,5	8,20%

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Bezrobocie rejestrowane I kwartał 2010 r.*, GUS Warszawa, czerwiec 2010, s. 48; *Bezrobocie rejestrowane I–IV kwartał 2009 r.*, s. 48; *Bezrobocie rejestrowane I–IV kwartał 2008 r.*, s. 48; *Bezrobocie rejestrowane I–IV kwartał 2007 r.*, s. 48; *Bezrobocie rejestrowane I–IV kwartał 2006 r.*, s. 48.

Podsumowując przedstawione wyniki analiz statystycznych, należy wskazać na następujące zjawiska ważne dla przyszłości absolwentów polskich uczelni oraz samych uczelni:

1. Szeroki dostęp do kształcenia na poziomie wyższym powoduje stały wzrost liczby absolwentów. W roku akademickim 2008/2009 szkoły wyższe opuściło 439,7 tys. absolwentów. Na rynku pracy dominują absolwenci publicznych szkół wyższych.
2. Każdego roku zbliżony jest odsetek (ok. 50%) absolwentów z tytułem zawodowym magister (osoby po studiach magisterskich jednolitych i drugie-

- go stopnia) oraz z tytułem inżynier lub licencjat (osoby po studiach pierwszego stopnia).
3. Na rynku pracy przeważają absolwenci studiów niestacjonarnych, co jest wynikiem większej dostępności (cenowej, czasowej) tej formy studiów na rynku usług edukacyjnych.
 4. Liderem w Polsce w kształceniu na poziomie wyższym jest województwo mazowieckie. W roku akademickim 2008/2009 w 9 województwach odnotowano spadek liczby absolwentów, w 6 wzrost, tylko w 1 województwie liczba utrzymała się na tym samym poziomie w stosunku do roku ubiegłego.
 5. Największą popularnością w Polsce cieszą się 4 grupy kierunków studiów: ekonomiczne i administracyjne, pedagogiczne, społeczne i humanistyczne.
 6. Absolwenci z tytułem zawodowym magistra przeważają ilościowo nad absolwentami z tytułem zawodowym inżynier, licencjat w następujących grupach kierunków studiów: artystyczne, prawne, fizyczne, matematyczne i statystyczne, inżynieryjno-techniczne, architektury i budownictwa oraz weterynaryjne.
 7. Wykształcenie wyższe nie gwarantuje obecnie zatrudnienia. Bezrobocie w Polsce wśród osób po studiach w badanym okresie wzrosło o połowę. W I kwartale 2010 roku wynosi 9,10% ogółu bezrobotnych. Na Dolnym Śląsku bezrobotnych osób z wyższym wykształceniem stale przybywa. Niestety dane GUS nie dostarczają informacji, które kierunki studiów generują relatywnie najwyższe bezrobocie w Polsce w grupie absolwentów szkół wyższych.

Zakończenie

Wydaje się, że pomimo wielu przedsięwzięć inicjowanych przez ministerstwo nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce nadal brak jest mechanizmów dostosowujących system edukacji do systemu społeczno-gospodarczego, opartych na prognozach zachowań studentów i gospodarstw domowych oraz sytuacji na rynku pracy. Nadal aktualny pozostaje dylemat, w jakim stopniu popyt edukacyjny powinien determinować kierunki kształcenia na poziomie wyższym. Oczywiście uczelnie muszą reagować na zapotrzebowanie zgłaszane przez potencjalnych studentów, ale problem jest głębszy, gdyż dotyczy również poziomu świadomości osób podejmujących studia odnośnie do przydatności rynkowej profilu ich przyszłego wykształcenia. Równocześnie jednak współczesne tempo przeobrażeń społeczno-gospodarczych skłaniać będzie absolwen-

tów uczelni do stałego uzupełniania wiedzy i podnoszenia kwalifikacji oraz ich zmiany, w kierunku elastycznego reagowania na wymogi otoczenia. Niewątpliwie rozwój edukacji na poziomie wyższym, a także badań naukowych uczelni, sprzyja rozwojowi społeczeństwa i gospodarki opartej na wiedzy, to jednak losy zawodowe absolwentów uczelni stają się ważnymi czynnikami istnienia i rozwoju uczelni w przyszłości. Warto tutaj wskazać mechanizm charakteryzujący dobre amerykańskie uniwersytety. Uczelnie amerykańskie są wymieniane często jako wzór efektywnej współpracy z przemysłem w zakresie transferu technologii. Główne mechanizmy transferu technologii z uczelni do biznesu wykorzystywane na Uniwersytecie Stanforda obejmują między innymi absolwentów uczelni, zasilających „swoją” uczelnię. Szczególnie preferowaną formą takiej współpracy jest rozwój firm odpryskowych na bazie zasobów technologicznych i kadrowych uczelni oraz współpraca z dużymi firmami. Potencjał polskich uczelni sprzyja realizacji nowoczesnego, opartego na relacjach współpracy modelu związków uczelni z pracodawcami, a jego realizacja w dalszej perspektywie powinna zaowocować silnymi powiązaniem uczelni z gronem jej absolwentów oraz pracodawcami.

RELATIONS OF THE COLLEGE WITH THE LABOUR MARKET FROM A PERSPECTIVE OF GRADUATES

Summary

The dynamics and character of changes occurring in the environment of learning sector players force the latter to adjust their development strategies accordingly. The higher education establishments are currently facing new dilemmas that reflect the requirement of endowing students with knowledge seek for by employers in the sectors of economy. The last part of article describes state and change trends in graduates of higher education field in Poland. Presented data were compiled using CSO. Data show that number of people with tertiary education has been rising and most of them has finished public higher education institutions. The labour market is dominated by people with tertiary education who attended part time programmes, mainly economy, administration, humanities, social and education science. The results of the analysis prove that education doesn't ensure good work. In researched period the unemployment among graduates in Poland has risen two times.

Translated by Anna Krajewska-Smardz